

Güvensiz Toplumda Güven(sizlik) Halleri: Bir Televizyon Programının Analizi

ÖZET

Kapitalist üretimdeki esneklik ile tüm katı, istikrarlı ve normatif yapılar yerini belirsizliğe bıraktı. Emegın ve istihdamın esnekliği ile birlikte gelen belirsizlik, bireyi geleceğini planlayabildiği bütünlüklü bir hayat kurmaktan uzaklaştırdı. Hem iş yerinde hem de toplumsal alanda yaşanan belirsizlik ve onun yarattığı kaybetme korkusu, endişesi güven ve sadâkat bağlarını zayıflattı. Ancak medya içeriklerine bakıldığında, söz konusu arka planın görmezden gelindiği görülmektedir. Bu çalışmada, son yıllarda medya içeriklerinde güvenin/güvensizliğin, ahlâkın/ahlâksızlığın seyirlik hale getirilerek ön plana çıkarıldığı Güven Bana isimli yarışma programı üzerinden nicel ve nitel içerik çözümlemesi yapılmıştır. Çözümleme ile yarışmada seyirlik hale getirilen 'ahlaksızlığın, güvensizliğin' bireysel olmaktan çok toplumsal bir mesele ve sonuç olduğu, esnek kapitalizmin birey ve toplum üzerindeki aşındırıcı rolü üzerinden ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Esnek kapitalizm, belirsizlik, güvensizlik, yarışma programları

- **Fatma Can**
Doktorant, Süleyman Demirel Üniversitesi
fatmaerdgan@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4981-0007
- **Seyhan Aksoy**
Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi
seyhanaksoy@sdu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-5167-5866

Geliş Tarihi 02.03.2020

Kabul Tarihi 16.06.2020

Yayın Tarihi 01.07.2020

(Dis)Trust Situations in Distrustful Society: Analysis of a Television Program

ABSTRACT

With the flexibility in capitalist production, all rigid, stable and normative structures have been replaced by uncertainty. The uncertainty that comes with the flexibility of labor and employment has distanced the individual from establishing a holistic life in that he can plan his future. The uncertainty, both in the workplace and in the social sphere, and the fear and worry of losing created by the uncertainty, have weakened ties of trust and loyalty. However, when looking at the media contents, it is seen that the reality in question is ignored. In this study, quantitative and qualitative content analysis was carried out through the "TRUST ME" program in which trust/distrust, morality/immorality have been brought to the fore in media contents recently. By examining the corrosive effect of flexible capitalism on the individual and the society, it has been demonstrated with this analysis that 'immorality and distrust' presented in the program, are social issues and outcomes rather than being an individual issue and outcome.

- **Fatma Can**
Doktorant, Süleyman Demirel University
fatmaerdgan@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4981-0007
- **Seyhan Aksoy**
Asst. Prof., Süleyman Demirel University
seyhanaksoy@sdu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-5167-5866

Keywords: Flexible capitalism, uncertainty, distrust, quiz shows

GİRİŞ

Toplumların üretim biçimi, diğer tüm toplumsal yapı, değer ve ilişkileri biçimlendirir. Zira kapitalist üretim biçimi ile çalışma, çalışma koşulları ve işin anlamı ile birlikte tüketim pratikleri, yaşam tarzı, birey ve toplum da dönüşüme uğramıştır. Üstelik bu dönüşüm, temel mantığı değişmeyen ve sürekli kâr elde etme güdüsü ile işleyen kapitalist üretim biçiminin geçirdiği aşamalarda da farklılıklar göstermiştir. Kapitalist üretimin, katılıklarla tanımlanan fordist aşamasında, her şey uzun vadeli idi ve çalışanlar ne iş yaptıklarını, ne kadar süre ile çalışacaklarını bilirdi ve bu anlamda geleceğe dair kaygı taşımazlardı. Fordist üretim sonrasını imleyen kapitalizmin yeni aşamasında ise katılıkların yerini esneklik aldı. Hükümet politikalarının, sermayenin çıkarları doğrultusunda esnetilmesi eşliğinde sermaye piyasalarının, üretim biçiminin, üretim araç ve ortamlarının esnekleşmesi ile başlayan esneklik, emeğin esnekleşmesini, istikrarsız istihdamı, güvencesizliği, riski ve belirsizliği de beraberinde getirdi. “Uzun vade yok anlayışı, uzun vadede kişinin davranışını yolundan saptırdı, güven ve sadakat bağlarını zayıflattı” (Sennett, 2016, s. 32).

Ancak mevcut sistem içerisinde esnek üretim biçimi ile çalışma ve emek sürecinde meydana gelen değişimin, genelde toplum özelde ise birey üzerinde yarattığı aşınma görmezden gelinmekte ve söz konusu aşınma tamamen bireyin kendisinden kaynaklı bir mesele ya da sorun olarak kavranmaktadır. Mevcut ideolojiyi yeniden üreten ve sürgit olması yönünde işlev gören kitle iletişimi içeriklerinde de aynı anlatı hâkimdir. Kitle iletişimi içerikleri açısından değerlendirildiğinde son yıllardaki berceste örneği, 2019 yılında ana yayın kuşağında ATV’de 13 bölüm yayınlanan *Güven Bana* isimli bilgi yarışmasıdır. Bu programın seçilmesinin nedeni, birbirini daha önceden tanımayan iki kişinin, birlikte yarışarak sorulara yanıt verdiği ve büyük ödülün bir milyon Türk Lirası olduğu programda, bilgiden ziyade güven/güvensizlik ve ahlâk/ahlâksızlık olgularının odağa alınmış olmasıdır ki; sunucu programın ikinci bölümüne, “Güven Bana sadece bilginizi değil, karakterinizi de test eden bir yarışma... kazanmak için güvenmeye, güvendiğiniz için kaybetmeye hazır mısınız?”, üçüncü bölümüne “insan ruhunun derinliklerine inen ve tabiatımıza ayna tutan Güven Bana’ya hoş geldiniz!”, sekizinci bölümüne ise yine benzer söylemlere ek olarak “...hiç tanımadığınız birine ne kadar güvenebilirsiniz? kazandığımız binlerce lirayı, hiç tanımadığınız birine emanet edebilir misiniz?” anonsu ile başlar. Zira bunu sağlayabilmek adına, ortak yarıştıkları halde yarışmacılara, kasada biriken

parayı yarışma devam ederken butona basarak alma ve partnerini/ortağını yarı yolda bırakma ‘hakkı’ tanınmıştır. Yayınlandığı dönemde, gerek gündelik hayatta ve gerekse sosyal medyada yankı uyandıran programda, deyim yerindeyse butona basarak söz konusu para ödülünü tek başına alan yarışmacılar ‘ahlâksız’ ilan edilmiş, birey yargılanmış ve suçlanmıştır. Oysa bu durum, salt birey üzerinden okunamayacak kadar toplumsaldır. Bu minvalde çalışmanın amacı, söz konusu durumun bireysel olmaktan çok toplumsal bir mesele ve sonuç olduğunu, esnek kapitalizmin birey ve toplum üzerindeki aşındırıcı rolü üzerinden ortaya koymaktır.

1. KAPİTALİZMİN ESNEKLEŞMESİ

Kapitalizmin, sürekli olarak kâr elde etme güdüsünün kaynaklık ettiği sorunlara karşı verdiği ideolojik refleksten ibaret olan aşamaları vardır. Bu aşamalarda ekonomik, toplumsal ve kültürel alanda pek çok değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Bu nedenle birey ve topluma ilişkin yapılacak bir değerlendirmede, içinde bulunulan kapitalist aşamanın genel hatlarının çizilmesi bir gerekliliktir. Yirminci yüzyılın son çeyreğine tekabül eden ve literatürde “post-endüstriyel”, “post-fordizm”, “post-modernizm”, “kapitalist ötesi toplum”, “örgütsüz kapitalizm”, “yeni kapitalizm” gibi pek çok kavramla karşılık bulan bu dönem; eski dönemin kapanıp yeni dönemin başladığı bir durumu ifade etmekten ziyade, özünde değişiklikler olmaksızın kapitalizmin yeni bir aşaması olarak tarif edilebilir.

Fordist üretimin hâkim olduğu dönemde, ürünler ve görevler standarttır. Tıpkı bürokraside olduğu gibi görevler bileşenlerine ayrılmıştır ve herkes bu bileşenlerden üstüne düşen görevi sırayla yerine getirir ve görev tamamlanırdı (Ritzer, 1998, s. 47). Ayrıntılı iş bölümü esasına dayalı bant sistemi olan ve esnek olmayan fordist üretimde ürünler de standarttı. Fordist dönemde, esnek olmayan sadece üretim tarzı değildi, emek piyasası ve işçi sözleşmeleri de esnek değildi. Fordist üretim tarzı, rekabet gücünü bir maldan çok sayıda ucuza üretmeye kurmuştur. Bu nedenle fordizmin varlığı için geniş ve istikrarlı pazarlara, standart tüketim kalıplarına ihtiyaç vardı. Zira fordist üretim biçiminde kitlesel olarak üretilen ürünlerin, kitlesel olarak tüketileceği varsayılmaktaydı. Ancak 1960’lı yıllarda, öngörüldüğü gibi standart tüketim gerçekleşmemeye başladı ve stoklar çoğaldı. Bunun yanı sıra emek piyasasının ve işçi sözleşmelerinin de esnekliğe sahip olmaması ve bu nedenle işçi direnişi ile karşılaşılması kapitalizmi bunalıma sürükledi (Harvey, 2006).

Katı, standart ve seri üretimin bunalımı, kapitalizmin yeniden yapılanması sonucunu/refleksini doğurdu. Emek süreçleri, tüketici alışkanlıkları, devletin yetkileri ve uygulamaları gibi pek çok alanda değişim ve dönüşümlerin olduğu 'yeni aşamaya' geçildi. Literatürde sıklıkla "post-fordizm", "esnek uzmanlaşma" ve "esnek birikim" terimleriyle karşılık bulan bu değişikliklerin doğası ile ilgili tartışmalar "esneklik" düşüncesine yakınlaşma eğilimindedir. Esnekliğin dört boyutu vardır: Bunlardan ilki, emek sürecinin esnekliği yani işgücünün esnek kullanımı; ikincisi, işgücü piyasalarının esnekliği yani işgücünün bir sektörden diğerine hızla yerleşebilmesi; üçüncüsü, devletin sermaye sahipleri adına/çıkarına uyguladığı deregülasyon politikalarıdır; dördüncüsü ise coğrafi hareketlilik (Harvey, 1993). Katılık ile özdeşleşen fordist üretime karşılık kapitalizmin yeni aşamasının tanımlayıcı özelliği esnekliktir. Bu haliyle esneklik; işletmenin, makine parçasının, ürünün ve emeğin esnekliğini içermektedir ve tüm düzeylerde artırılan esneklik ile sermaye hareketlerinin ve birikim süreçlerinin önündeki engelleyici düzenlemelerin katılıkları ortadan kaldırılmıştır. Aslında esneklik ile tıkanan sermaye birikimin önünün açılması ve kapitalizmin kârının maksimize edilmesi hedeflenmiştir.

Katılıkların ortadan kaldırılması anlamında esneklik, iş ve çalışma yaşamının/üretimin sürekli değişen piyasa koşulları ve gereksinimleri doğrultusunda örgütlenmişliğine işaret eder. Bu örgütlenme tarzında, şirketlerin ve bireyin varlığını sürdürebilmesinin koşulu, anlık değişen durumlara uyum sağlama potansiyellerine bağlıdır (Aytaç & İlhan, 2008, s. 186). Şirketler varlıklarını sürdürmek, kâr elde edebilmek için standart ve büyük ölçekli üretim yerine tüketim taleplerine göre farklılaşan, sipariş üzerine kurulu küçük ölçekli üretim sürecine, stoklardaki yığılmayı önlemek için tam zamanında üretim ile stoksuz çalışmaya ve üretimin parçalara ayrılarak farklı birimlerde tamamlanması esasına dayalı üretime geçmiştir.

Üretimin esnekleşmesi, üretim kadar emeği ve istihdamı da esnek hale getirdi. Fordist üretimi ve örgütlü kapitalizmi imleyen istikrar ve uzun vade, bu yeni aşama için söz konusu değildir. Bauman (2011, s. 35), aile kurumuna gönderme yaparak tıpkı "ölüm bizi ayırana kadar" sürmesi ideali ile yapılan evlilikler gibi, artık istihdamın da ömür boyu olmadığına işaret eder. Zira örgütlü kapitalist aşamada, genç bir çırak olarak ilk kez Ford'a işe giren kişi, hayatını aynı yerde çalışarak sona erdireceğinden emin olabilirdi. Bunun işçiler açısından anlamı, ömür boyu istihdamdı. Ancak yeni aşamanın esneklik üzerinden ürettiği istihdam ilişkileri ile bu durum değişti, uzun vadeli istihdamın yerini belirsizlik, istikrarsızlık ve risk aldı. İstihdam

açısından kısa süreli sözleşmeler, yarı-zamanlı çalışma, evden çalışma ve taşeronlaşma yeni dönemi tanımlayan unsurlardır. Örgütlü kapitalizmin katılığının yerine konulan ve daha yumuşak daha insani olduğu algısı yaratılan esnekleşme, kapitalist sömürünün kılıf değiştirerek devam ettiği, katı bürokratik kuralların yerine yeni kontrol biçimlerinin uygulamaya konulduğu bir süreçtir. Bu minvalde çalışan açısından esnekleşme, bir özgürlük değil, maksimum kâr adına şirketler tarafından daha fazla sömürülmeleri anlamına gelmektedir. Nitekim bu yeni aşamada işgücüne dar bir uzmanlık yerine sözde daha fazla bilgi, beceri kazandırılması ve daha fazla iş, sorumluluk verilmesine karşın iş güvencesi ve ücret, iş gücünün niteliğine bırakılmıştır.

2. ESNEK KAPİTALİZMİN GETİRDİĞİ BELİRSİZLİĞİN BİREY VE TOPLUM ÜZERİNDEKİ AŞINDIRICI ROLÜ

Yeni kapitalizmde başat rol üstlenen esnekleşme ile tüm katı, istikrarlı ve normatif yapılar yerini belirsizliğe bıraktı. Kısa süreli sözleşmeler, gelip geçici çalışma grupları, çalışanlardan birden fazla görevi yerine getirmesinin beklenmesi ve iş ile ilgili risk alarak anında karar verebilmelerinin talep edilmesi fakat tüm bunlara karşın emeğin fordist döneme göre güvencesiz olması, insanların işleri, iş yerleri ve birlikte çalıştıkları insanlar ile olan bağlarını zayıflattı. Bunlara bağlı olarak geleceğin belirsizliği karşısında yaşanan güvensizlik, insanların gündelik hayatlarını ve ilişkilerini de etkiledi. Sonuçta ise “belirsizlik, seyyâliyet, değişkenlik, hız ve yıkıcı rekabet iktisadi olduğu kadar toplumsal yaşamı da kaotik ve patolojik” (Aytaç & İlhan, 2008, s. 204) hâle getirdi.

Bu anlamda, yeni kapitalizmin ürettiği bireysel ve toplumsal travmanın baş sorumlusunun esneklik olduğu söylenebilir (İlhan, 2007, s. 284). Zira pek çok teorisyen (örneğin; Sennett, Bauman, Beck vd.), kapitalizmin bu yeni aşamasının birey ve toplum üzerindeki tahribatına ve tehlikelerine dikkat çeker. Bu teorisyenlerden Sennett (2016) *Karakter Aşınması* isimli eserinde, esnek çalışma koşullarının ve ortamının yarattığı belirsizliğin insan karakterini nasıl dönüştürdüğünü (fordist dönemi imleyen) Enrico ile (porstfordist dönemi imleyen) oğlu Rico örneği üzerinden ortaya koyar. Bunu yaparken Sennett (2016) esnek çalışma biçimi ve buna eklemlenen kültür ile önceki çalışma biçimine tekabül eden kültürü kıyaslar.

Kıyas için 1970’li yıllarda hademelik yapan Enrico ile üniversite mezunu, iyi bir iş sahibi olan ve de günümüzün sıradan insanını temsil eden oğlu Rico’nun, çalışma ve gündelik hayatlarındaki değişimi kullanır. Toplumsal hiyerarşinin alt basamağında olan Enrico’nun işi, sendikanın güvencesindeydi. Aylık aldığı ücret, bir sonraki yıl ücret artışının ne olacağı ve emeklilikte de alacağı maaş belliydi. Uzun vadeli çalışacağı bir işi ve sürprizlere yer olmayan bir hayatı vardı. Deneyimlerini maddi ve manevi birikime dönüştürmeye çalışan Enrico, yıllarını taksit ödeye ödeye geçirse de kendi hayatını kendisinin yazdığını hissediyordu. Toplumda bir yer edindiğini, hem eski hem de yeni mahallesinde saygı gördüğünü düşünüyordu. New York’ta bir işletme okuluna giden oğlu Rico ise mezun olduğu yılı takip eden on dört yıllık iş hayatında dört kere iş ve şehir değiştirir. Başarılı, refah içinde yaşayan ve değişen koşullara ayak uyduran birisi olsa da Rico, babasının aksine kendi yaşamı üzerindeki kontrolünü yitirdiğini hisseder (Sennett, 2016, s. 13-20).

Sennett’in (2016, s. 127-132), yeni çalışma anlayışının, birey üzerindeki aşındırıcı rolü tam da bu noktada açığa çıkar. Çünkü rutinlerin yerini alan esnek çalışma biçiminde çalışanlar, portatif becerilerle donatılmış bir şekilde, takım çalışması için bir araya gelir. Şirketlerin üretkenliği artırma çabasına hizmet eden takım çalışması, esnek çalışmayı, bireyin kapasitesini geliştirmeye dönük bir yöntem gibi göstererek meşrulaştırır. Çalışanların bir takım çalışmasından diğerine, bir görevden diğerine geçmeleri, sahte cemaatler içinde kısa süreli ve yüzeysel ilişkiler kurmalarına neden olur. Zira Rico örneğinde olduğu gibi, iş sebebiyle, çekirdek ailesi ile birlikte, herhangi bir yerde uzun süre yaşamadıkları için çevresi ile de iletişimleri neredeyse yoktur. Bağlılıkların, uzun vadenin olmadığı bu hayat ve kendi başarılarının getirdiği sosyal savrulma Rico’yu duygusal gerilime sürükler. Çünkü gerek iş yerinde ve gerekse gündelik hayatta bağlılık, sadâkat ve güven ilişkileri zaman gerektirir. Tıpkı Sennett gibi Standing (2014, s. 44) de güven duygusunun, tarih boyunca birlik ve beraberliğe dayalı uzun soluklu cemaatlerde oluşabileceğini söyleyerek, esnek emek piyasasının aile ve arkadaşlık ilişkilerini de sönlüklediğini vurgular. Özlüce, Beck’e (2011, s. 132) referansla, yeni aşamanın getirdiği bireysel hareketlilik ve emek piyasasının gerektirdiği hareketli birey ile aile, komşuluk, hatta dostluk ve ayrıca bölgesel bir kültüre ve toprağa bağlılığın çeliştiği söylenebilir.

İyi bir üniversitede okumasına ve ilk iki işinde prestijli kurumlarda çalışmasına rağmen Rico, üçüncü iş yerinden kovulur. İş değiştirme tehdidinin gündelik hayatın bir parçası haline

geldiği yeni aşama için bu şaşırtıcı değildir. Üstelik eskiden olduğu gibi işten çıkarma süreçleri sadece yoksul kesimlerin yaşadığı bir durum değildir artık. Orta sınıf da benzer bir durumla yüz yüzedir (Sennett, 2016, s. 136). Eskiden anlaşmazlığın başlangıcından itibaren bir yıl alan işten çıkarma süreci, daha çok anlık bir sürece dönüşür (Lyon, 1997, s. 101). Ani gelişen felâketler gibi, yaşanan işten çıkarmalar insanda yetersizlik, başarısızlık hissi yaratır ve güven duygusunu zedeler. Üstelik işten çıkarmalar, sadece işten çıkarılanların güven duygusunu zedelemeyiz, şirkette kalan çalışanlara da yalnız olduklarını ve şirketin koruması altında olmadıklarını hissettirerek güveni yok eder (Sennett, 2016, s. 163). Güvencesizlik ve güvensizlik kısılacında çalışmak durumunda kalan işçiler, işini kaybetme korkusu/riski nedeniyle daha ucuza daha fazla çalışma, kötü çalışma şartlarına katlanma, herhangi bir hak talebinde ve hak arayışında bulunamama gibi durumlarla karşı karşıya kalır ve bu sarmal, toplumsal yaşama da sıçrar (İlhan & Yılmaz , 2017, s. 1774).

Sürekli kaybetme korkusu yaşayan çalışanlar, bir taraftan diğer çalışanlardan “daha başarılı” olmak ve işlerini kaybetmemek için iş yerinde rekabet ederken, bir taraftan da iş dışı alanda sistemin çıkarları doğrultusunda, tüketim ekseninde diğerleriyle rekabet eder hale getirilir. İş yerinde arkadaşlarının önüne geçmek için sürekli baskı altında kalan işçi, tüketici olarak da iş dışında komşularının önüne geçmek için aynı amaçları güder. Daima diğerlerinden daha iyi konumda olabilmek için daha iyi bir iş peşinde koşar, daha iyi bir semte taşınmak ister ya da daha iyi bir otomobile sahip olmak ister (Sweezy & Baran, 2017, s. 319). Hem iş yerinde hem de gündelik hayatta yaşanan yıkıcı rekabet, insanların kendi kendilerine yeterli olabilecekleri ve olmaları gerektiği mitine yaslanan bireyciliği perçinler. Bireyci ideolojiye göre, insanlar yalnızca kendine güvenmeli ve başkalarına olabildiğince az dayanmalıdır ki bu durum ise insanları her zaman kolektif koşulların dışında kalmaya iten güç olarak karşımıza çıkar (Leadbeater, 1995, s. 133).

Örgütlü kapitalizm ile kıyaslayarak söyleyecek olursak; yeni aşamanın, çalışanlar açısından istihdam anlamında yarattığı belirsizlik yenidir ve söz konusu belirsizlik, günümüz toplumunu tanımlayan bireyselleşmenin itici gücüdür. Emeğin istihdamı kısa vadeli hale geldiği, güvence altına alınması bir tarafa sağlam sayılabilecek beklentilerden bile yoksun bırakıldığı, süreksiz olduğu, terfi ve işten çıkarma kurallarının tamamen ortadan kaldırıldığı ya da ansızın değiştirilme eğilimi gösterdiği noktada, uzun vadeli karşılıklı bağlılığın yaşandığı dönemlerin aksine bağlılıklar da kısa vadelidir. Çalışanların geçim tarzlarını ve umutlarını ağır

biçimde tahrip eden, korku ve endişenin hâkim olduğu bu ortamda çalışanlar açısından “ortak çıkarlar” fikri de belirsizdir. Artık onlar bir araya gelemeyizler, çünkü ortak davaları” yoktur (Bauman, 2011, s. 36). Tek ortaklıkları, herkesin kendi başının çaresine baktığı, “endişe ortaklığıdır” (Beck, 2011, s. 71).

İçinde bulunulan durum, bireyi, riskleri azaltarak kendini garantiye almaya ve etrafındakilere daha az güvenmeye itti. Zira risk toplumunun, temelini ve itici gücünü teşkil eden normatif karşı projesi emniyettir. Pek çok riskin ve belirsizliğin olduğu toplumsal yapı içinde, artık önemli olan iyi bir şeye ulaşmak değil bilakis en kötüyü önlemektir (Beck, 2011, s. 71). Bu nedenle, yaşamdaki birçok temel ilişkinin dayandığı varsayımların sarsıldığı günümüz toplumunda, sorun ne olursa olsun en kötü ihtimali düşünme eğilimi hâkimdir (Furedi, 2001). Oysa temel güvenlik ve emniyet, evrensel bir insan ihtiyacıdır ve devlet politikalarının bunu hedeflemesine degecek bir önemdedir. Bireyin ve toplumun kendisini güvende hissedebilmesi için bilinmeyenlerin, belirsizliğin ortadan kalkması gerekir. İçinde yaşanan dönem itibariyle kronik hale gelmiş olan güvencesizlik, güvensizlik, belirsizlik ve aidiyet duygusunun yitimi insanın kişiliğini ve kapasitesini olumsuz yönde etkiler (Standing, 2014, s. 285-288).

Geçmişin amaçlı insanının yerini alan ironik insan, her şeyin kırılabilir ve değişken olduğu ortamda kendini hiçbir zaman net olarak tanımlayamaz. Bu insan tipi, iktidar için bir tehdit ve tehlike yaratmaz. İronik karakter, kişinin kendisine zarar verir (Sennett, 2016, s. 128-132). Çünkü esnek çalışma biçimi ile birlikte gelen belirsizlik, bireyi anlamlı bir hayat kurmaktan mahrum bırakır. Toplumsal ilişkiler anlamında da güven duygusundan yoksun olan birey, kendini engellenmiş, dışlanmış, yabancılaşmış hisseder. Zira sahip olduklarını kaybetme korkusu yaşayan insanlar, kendilerini sürekli engellenmiş hisseder. Zihinsel olarak stresli, sinirli, kaygılı olurlar ki haddizatında esneklik ve güvencesizliği, ekonomik sisteminin köşe taşı yapmış bir toplumda bu türden olumsuzlukların yaşanması kaçınılmazdır (Standing, 2014, s. 40-48). Bu minvalde, kapitalizmin esnekliği ile başta çalışma yaşamında olmak üzere gündelik hayatta ve ilişkilerde hissedilen belirsizliğin, birey ve toplum üzerinde ahlâkî açıdan aşındırıcı bir rolünün olduğu açıktır.

3. YÖNTEM

İnsanların birbirine karşı güvensizliği, geleceklerine dair kaygıları ve sürekli olarak kendilerini garanti altına alma ve güvende hissetme ihtiyaçları, bireysel değil toplumsal bir meseledir. Esnekliğin getirdiği belirsizliğin, gelip geçiciliğin, güvencesizliğin birey ve toplum üzerinde yarattığı deformasyondur. Ancak medya içeriklerine bakıldığında, söz konusu durumun sıklıkla bireysel bir mesele olarak sunulduğu görülmektedir. Bu içeriklerden biri de ATV’de 13 bölüm yayınlanan *Güven Bana* yarışma programıdır. Çalışmada *Güven Bana* yarışma programı üzerinden nicel ve nitel içerik çözümlemesi yapılmıştır.

İçerik çözümlemesi, iletişim alanında medya içeriklerinin çözümlenmesinde ve bu içeriklere ilişkin pek çok soruya yanıt vermede sıklıkla kullanılır (Wimmer & Dominick, 2007, s. 165). İçerik çözümlemesine ilişkin en yaygın kullanılan tanımlama, Berelson’a (1952) aittir. Bu tanımlamaya göre, içerik çözümlemesi, iletişimin belirgin içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel tanımlarını yapan bir araştırma tekniğidir. İçerik çözümlemesi, genellikle önceden belirlenmiş sınıflamalar (kategoriler) çerçevesinde yapılır (Geray , 2004). Kategorilendirme, mesajların kodlanmasını yani anlamlarının işlenmesini ifade eder. Kategorilendirmede, bazen başkaları tarafından geliştirilmiş kategoriler kullanılırken bazen de yeni ve özgün kategoriler oluşturulur. Bu çalışmada, nicel içerik çözümlemesi için çalışmanın amaçları doğrultusunda özgün kategoriler oluşturulmuştur. Kategoriler ve kodlama yönergesi şöyledir:

Yarışmacıların Eğitim Durumu: Her bir yarışmacının eğitim durumu: İlkokul, ortaokul, lise, üniversite ve lisansüstü olarak tanımlanmıştır.

Yarışmacıların Yapmakta Oldukları İş: Yarışmaya katılanların meslekleri: İşsiz, mavi yakalı (zihin gücüne kıyasla daha çok beden gücüne dayalı işlerde) çalışan beyaz yakalı (beden gücüne kıyasla daha çok zihinsel gücüyle, masa başında) çalışan, ev hanımı ve öğrenci olarak kodlanmıştır.

Yarışmacıların Akıbeti: Bu kategoride yarışmacıların elenerek mi yarışmadan ayrıldıkları, ödülü aldılar ise tek başına mı yoksa yarışmacı arkadaşı ile birlikte mi aldıkları kodlanmıştır. Bu doğrultuda alt birimler: Elenenler, ödülü tek başına alanlar ve paylaşılanlar olarak tanımlanmıştır.

Yarışmacıların Yarışmaya Katılma Sebepleri: Bu çalışma açısından yarışmacıların, yarışmaya niçin katıldıkları, yarışmadan kazanacakları ödül ile ne yapmak istediklerini tespit edebilmek açısından önemlidir. Bu kategoriye ilişkin alt birimler şu şekildedir: Eğitim, yardım, seyahat, eğlenmek, yatırım yapmak/ para kazanmak ve cevap vermeyenler.

Yarışmacıların Kazandıkları Para Miktarı: Çalışmada, para kazanmak ve kazandıkları parayı çeşitli amaçlarla kullanmak isteyen yarışmacıların kazandıkları ödül miktarı da kodlanmıştır.

Koruma Altına Alınan Yarışmacı Sayısı: Yarışmacıların yakınları, gerek kendi istekleri ve gerekse yarışmacının talebi doğrultusunda karşı taraftaki yarışmacıyı (yarışmacının partnerini) bloklayarak kendi yarışmacılarını koruma altına alabilmektedir. Bu nedenle yarışmada yapılan bloklayma, nicel olarak ortaya konulmuştur.

Parayı Tek Başına Alan Yarışmacıların Kendini Savunma/Açıklama Biçimi: Bu kategoride, butona basarak partnerini yarı yolda bırakan yarışmacıların, kendilerini nasıl savundukları/açıklama yaptıkları ortaya konulmuştur. Alt birimler şunlardır: “Kendimi düşünmek zorundayım”, “utanıyorum”, “ben hak ettim”, “güvenmedim”.

Parayı Tek Başına Alan Yarışmacıya İlişkin Partnerinin Yorumu: Butona basarak parayı tek başına alan yarışmacılara, partnerlerinin yaptığı yorumlar şu şekilde tanımlanmıştır: “Ben basmazdım”, “hayırlısı böyleymiş”, “utanın”, “ben de basacaktım”, “hak ettin”.

Yarışmacıların Yakınları İle Bir Araya Geldiğinde Verilen Tavsiyeler: Yarışma sırasında yarışmacıların yakınları da onlara eşlik etmekte ve zaman zaman yarışmacılar, yakınlarından tavsiye almaktadır. Yarışmacıların yakınlarının tavsiyeleri şunlardır: “devam edebilirsin”, “kesinlikle güvenme”, “bas”, “rakibine güven”, “blöf yap”, “koruma altına alalım”.

Para Ödülünü Tek Başına Alan Yarışmacıya Sunucunun Yorumu: Programda, sunucunun yaptığı yorumlar önemlidir. Çünkü sunucu, moderatör olarak yarışmayı yönetmekte ve otorite konumunda gösterilmektedir. Bu kategori altında para ödülünü tek başına alan yarışmacıya sunucunun ne söylediği şu şekilde tanımlanmıştır: “Yarı yolda bıraktın”, “hızlı olan kazandı”, “üzüldün”.

Yarışmacıların Risk Alma Durumu: Söz konusu bilgi yarışmasında zaman zaman yarışmacı ya da yarışmacılar sorulan sorunun cevabını bilmiyor olsalar bile daha fazla

kazanmak için risk alıp soruya cevap verebilmektedir. Bu kategoride, kaç yarışmacının risk aldığı nicel olarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Risk alanlar kategorisinde, riski tek yarışmacının mı yoksa iki yarışmacının birlikte mi aldığına bakılmıştır. Ayrıca risk alan yarışmacılardan kaçının soruya doğru ya da yanlış cevap verdiği de nicel olarak ortaya konulmuştur.

Karşısındaki Yarışmacının Güvenini Kazanmak İçin Yarışmacıların Kullandığı Kelimeler: Bu yarışma için güven kazanmak, karşısındaki yarışmacıya güven telkin etmek önemlidir. Bu nedenle yarışmacılar sıklıkla güven telkin edecek söylemler üretilmektedir. Bu nedenle çalışma açısından hangi kelimelerin/cümlelerin sıklıkla kullanıldığının tespiti önemlidir. Kategorinin alt birimleri şunlardır: Bana güven, tecrübeliyim, iyi bir ekibiz, meslek, meraklıyım, risk almayı severim, birlikte kazanacağız, eğlenmek için geldik.

Karşısındaki Yarışmacının Güvenini Kazanmak İçin Yarışmacıların Kullandığı Dini Referanslı Kelimeler: Yarışmacılar inandırıcı olabilmek için zaman zaman dini referanslı kelimelere başvurmaktadır. Bu kelimeler şunlardır: “Allah”, “Vallahi”, “Nasip”, “Hayırlısı”, “İnşallah”, “Helal”.

Nicel içerik çözümlemesinde, araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği, aynı içeriğin oluşturulan kodlama formu üzerinden birden fazla kodlayıcı tarafından kodlanmasını gerektirmektedir (Gökçe, 2006, s. 126) Bu çalışmada da kodlayıcılar arasındaki uyumu test edebilmek için ilk beş bölüm, iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanmış ve tablolar karşılaştırılmıştır. Buna göre elde edilen bulgular büyük ölçüde (%90) uyumlu bulunmuştur. Çalışmada, nicel ve nitel içerik çözümlemesi bir arada kullanılmıştır. Zira sosyal bilimlerde nicel ile nitel araştırma, birbirini destekler ve tamamlar (Mayring, 2011). İçerik çözümlemesi, nitel olarak yapıldığında sayısallaştırmanın yerini iletişimin anlamı alır. Amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşarak görünenin ardındaki içeriği, anlamı ortaya koymaktır.

4. BULGULAR

4.1. Nicel İçerik Çözümlemesine İlişkin Bulgular

13 bölüm yayınlanan programda, toplam 60 yarışmacı yani 30 yarışmacı çifti yarışmıştır. Nicel çözümlemede, ilk olarak yarışmacıların eğitim durumlarına ve yapmakta

oldukları işlere bakılmıştır. Çünkü nicel çözümlenmeye tabi tutulan program, bir bilgi yarışmasıdır ve yarışmacıların birbirlerine daha fazla güven duymalarında, eğitim durumları ve yaptıkları iş önemli bir etkidir. Eğitim durumuna ilişkin nicel veriler şöyledir: Yarışmacıların %46,67'si (28'i) üniversite, %6,67'si (4'ü) lise, %33,3'ü (2'si) ortaokul, %33,3'ü (2'si) lisansüstü mezundur. Yarışmacılardan biri hiç okula gitmemiştir. Sunucunun, yarışmacının eğitim durumunu sormadığı yarışmacı sayısı ise 23'tür (%38,33). 60 yarışmacıdan %43,33'ü (26'si) beyaz yakalı çalışan, %36,67'si (22'si) mavi yakalı çalışan, %13,33'ü (8'i) öğrenci, %3,33'ü (2'si) ev hanımıdır ve yarışmacılardan 2'si (%3,33) işsizdir. Yarışmada eğitim ve icra edilmekte olan mesleğin, partnere olan güvenin oluşmasında ne kadar önemli olduğunu şu diyalog gözler önüne sermektedir. Yarışmacılardan Avukat Burak: “Meslek icabı da basamazsın yani, hiç hoş değil” diyerek yaptığı meslekten dolayı güven ve itibar kaybetmekten çekinmektedir. Zira partnerine göre Burak, mesleği gereği butona basmaz/basamaz ve partnerini yarı yolda bırakmaz. Bu tezi destekler nitelikte de partneri Mevlüt: “Ben abiyi samimi buldum, zaten avukat, okumuş bir insan, kendini burada küçük düşüreceğini düşünmüyorum” der. Bir başka yarışmacı çiftinde Özlem, üniversite mezunu, partneri Kenan ise apartman görevlisidir. Kenan, üniversite mezunu olan partneri Özlem'in sorulara daha doğru cevaplar vereceği öngörüsünden hareketle inisiyatifi Özlem'e bırakır.

Yarışmacıların, yarışmaya katılma nedenleri çeşitlilik göstermektedir. 60 yarışmacıdan 22'si (%36,67) kazanacakları para ile ne yapacağını ya da hayalinin ne olduğunu belirtmemiştir. Soruya yanıt veren 38 yarışmacıdan 14'ü mümkün olduğunca çok para kazanıp kendilerini garantiye alacak yatırım yapmayı istemektedir. Bu nicel veri, belirsizliğin ve güvencesizliğin pençesindeki insanın içinde bulunduğu kaotik evrende geleceğine dair duyduğu kaygının göstergesi niteliğindedir. Zira artık gelecek de insanın kontrol etmesi gereken bir alandır (Beck, 2011). Yarışmacılardan; 9'unun amacı kazandığı parayı eğitim giderleri için kullanmak, 6'sının amacı bir başkasına yardım etmek, 5'inin amacı eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek, 4'ünün amacı ise seyahat etmek ve gezmeaktır. İstisnai olmakla birlikte sunucuya, ödül ile ne yapacağını açıklamayan yarışmacılar da bulunmaktadır. Örneğin 5. bölümün yarışmacılarından Adem, bu soru karşısında net bir amaçtan bahsetmeyerek şunları söyler: “ Evden çıkarken bile plan yapmıyorum çünkü yarına çıkacağıma garanti yok.” Bu cümle karşısında Müge Anlı, ödül ile herkesin yapmayı isteyeceği bireysel bir amacının olduğundan emin bir şekilde ve biraz da alaycı bir tavırla Adem'e şunları söyler: “Adem Bey, duyan da sanacak ki size Türkiye

Cumhuriyeti'nin beş yıllık kalkınma planını falan soruyorum. Kaç lira para kazanmayı düşünüyorsunuz yani on bin lira kazanırsanız ne yapacaksınız? Yirmi bin lira kazanırsanız ne yapacaksınız, ne yani? Canan Hanım demiş ki, kazanırsam tatile gideceğim ya da yatırım yapacağım, paranın miktarına göre”.

Nicel çözümlenmeye tabi tutulan 13 bölümde yarışmacıların, cevabından emin olmasalar dahi risk alarak sorulara yanıt verdiği tespit edilmiştir. Risk almak, egemen burjuva ideolojisidir. İnsanlar sahip olduklarından daha fazlasını kazanabilmek uğruna ellerindeki tamamından ya da bir kısmından vazgeçer (Yaylagül , 2004, s. 161). 13 bölümde yarışmacılar, 111 kez cevabından emin olmadıkları soruyu yanıtlamıştır. Cevabından emin olunmayan 111 sorudan 84'üne yarışmacılar ortak karar vererek cevap verirken 27 soruya, yarışmacılardan sadece biri risk almak istediğini belirterek cevap vermiştir. Risk alınan 111 soruya verilen cevaplardan 57'si yanlış, 54'ü ise doğru çıkmıştır.

Nicel çözümlenmeye tabi tutulan on üç bölümde kazanılan para ödülü, 5.000 ile 147.500 TL arasında değişmektedir. 30 yarışmacı çiftinden %33,33'ü yani 10 yarışmacı çifti, hiç para ödülü kazanamamıştır. Para ödülü kazananlardan 19 (%63,33) yarışmacı çiftinde ise parayı, yarışmacılardan yalnızca biri -karşısındaki yarışmacıya güvenmediği için butona basıp kazanmıştır. 30 yarışmacı çiftinden yalnızca bir yarışmacı çifti, sonuna kadar birbirlerine güvenerek butona basmamış ve ödülü, ikisi birlikte almıştır. Para ödülü kazanan 20 yarışmacı çiftinden 19'unda, taraflardan birinin butona basıp para ödülünü tek başına alması, esnek kapitalizmin itkisiyle ahlâkın, bireysel ve amaca hizmet eder hale gelişinin göstergesidir (Aytaç & İlhan, 2008, s. 203).

Kazanılan para miktarı arttıkça, karşı tarafa olan güvenin giderek azaldığı ve zaten bunu seyirlik hale getirmek için tasarlanmış olan söz konusu yarışmada, yarışmacıların yakınları kendi yarışmacılarını garantiye almak adına bloklama yapabilmekte ve böylelikle karşı tarafın parayı tek başına almasına engel olabilmektedirler. 30 yarışmacı çiftinden 3'ü, aileleri ile hiç bir araya gelmeden elendiği için kodlama 27 yarışmacı çifti üzerinden yapılmıştır. 27 yarışmacı çiftinin 15'inde (%55,56) üç kez, 6'sında (%22,22) 1 kez, 5'inde (%18,52) iki kez yarışmacıların yakınları, kendi yarışmacılarını koruma altına alabilmek adına bloklama yapmıştır. 27 yarışmacı çiftinin yalnızca birinde hiç bloklama yapılmamıştır.

Yarışmacıların yakınları ile bir araya geldikleri anlarda, yakınları tarafından yarışmacılara tavsiyeler verilmektedir. Verilen tavsiyelere ilişkin de kodlama yapılmıştır ve yarışmacılar birden fazla kez yakınları ile bir araya geldiği için kodlama, yarışmacı ve yakınlarının ilk bir araya geldiği tur üzerinden yapılmıştır. Üç yarışmacı çifti yakınları ile bir araya gelmeden elendiği için kodlama, 27 yarışmacı çifti üzerinden yani 54 yarışmacı üzerinden yapılmıştır. 54 yarışmacıdan; 20'sinin (%37,04) yakını "devam edebilirsin", 13'ünün (%24,07) "kesinlikle güvenme", 8'inin (%14,81) "bas", 5'inin (%9,26) "rakibine güven" önerisinde bulunduğu, kalan sekiz yarışmacının 4'ünün (%7,41) yakını "blöf yap" derken diğer 4 yarışmacının yakını ise "koruma altına alalım" demiştir. Yarışmacının daha fazla para ödülü kazanabilmesi için yakınlarından 20'sinin "devam edebilirsin" yorumunu yapmış olması şaşırtıcı değildir. Ayrıca "rakibine güven" (5) yorumunu dışarıda tutarsak diğer tüm yorumlar (29), güvensizlik ve kendi yarışmacılarını garantiye almak üzerine kurulu yorumlardır.

Nicel içerik çözümlemesinde, karşısındaki yarışmacıya güvenemeyen ve butona basarak parayı tek başına alan yarışmacıların yarışma sonunda yaptıkları yorumlar, toplumdaki güvensizliğin göstergesi niteliğindedir. 30 yarışmacı çiftinden 10'u elenmiş, 1 yarışmacı çifti de ödülü paylaştığı için bu kategoride para ödülünün tek yarışmacı tarafından alındığı yarışmacı çiftleri üzerinden kodlama yapılmıştır. 19 yarışmacı çiftinde ödülü, yarışmacılardan biri diğerine güvenmeyerek butona basıp tek başına almıştır. Ödülü tek başına alan 19 kişiden 7'si "kendimi düşünmek zorundayım", 5'i "ben hak ettim", 4'ü "güvenmedim", 3'ü ise "utanıyorum" demiştir. Ödülü tek başına alan yarışmacıların yaptıkları yorumlarda- utanıyorum hariç- kendilerini ve yaptıkları eylemi meşrulaştırdıkları söylenebilir ki mevcut sistemin ortaya çıkardığı kurallara uygun olduğu için yarışmacıların, rakibini/ötekini yok saymasına rağmen kendini haklı/ahlâklı görmeye devam etmesi anlaşılır bir durumdur (İlhan, 2007, s. 288). Ödülü tek başına alan 19 yarışmacıya partnerlerinin yorumu ise şöyledir: 8'i "ben basmazdım", 4'ü "hayırlısı böyleymiş", 3'ü "utanın", 2'si "ben de basacaktım", 2'si "hak ettin" demiştir.

Para ödülünü tek başına alan yarışmacıya programın sunucusu olan Müge Anlı'nın yaptığı yorumlar da dikkat çekicidir. Sunucu, yarışmacı çiftlerinden ikisinin de butona basarak ödülü tek başına alma ihtimalini sezdiği 6 yarışmacıya "hızlı olan kazandı", 1'ine "üzüldün" demiştir. Sunucunun bazen şaşkın bazen de kızgın bir ifade ile ödülü tek başına alan yarışmacılara en sık verdiği tepki ise "yarı yolda bıraktın" olmuştur. Sunucunun, 19 yarışmacıdan 12'sine yaptığı yarı yolda bıraktın yorumu ile adeta halkın sözcüsü ve vicdanı

olmakta, hem butona basan yarışmacıya hem de yarışmacının yakınlarına zaman zaman sert çıkışlar/yorumlar yapmakta ve ödülü tek başına alan yarışmacıları halk nezdinde ‘suçlu’ ilan etmektedir. Bu durumun yaratılmasında kuşkusuz, 2008’den beri ATV’de yayınlanan ve cinayet, evden kaçma, kaçırılma vb. gibi sıradan insanların başına gelen felâketlerin konu edildiği ve çözüme kavuşturulmaya çalışıldığı “Müge Anlı ile Tatlı Sert” programının da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Zira polis-adliye olaylarının ele alındığı, kayıpların arandığı haber-belgesel karşımı programlarda sunucular, olayın/suçun/suçlunun açığa çıkarılmasında başat rodedir.

Çalışmada yarışmacıların partnerlerinin güvenini kazanmak adına sıklıkla kullandıkları kelimeler de nicel olarak tespit edilmiştir. Yarışmacılar güven telkin etmek için bazen dini ve bazen de dini olmayan söylemler üretmiştir. Yarışmacılar, partnerlerinin güvenini kazanmak için sıklıkla (138 kez) “bana güven” telkininde bulunmuştur. Güven telkini için en çok kullanılan ikinci söylem ise 45 kez kullanılan, “birlikte kazanacağız”dır. Böylelikle yarışmacılar, butona basıp partnerlerini yüz üstü bırakmayacaklarını ifade etmişlerdir. Yarışmalarda daha çok kazanabilmenin yolu risk almaktan geçer. Zira söz konusu yarışmada “risk almayı severim” (32 kez) söylemi, kazanmanın yolu olarak partnere söylenen ve onun güvenini sağlamanın önemli ifadelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Güven telkin edici bir diğer söylem de birlikte hareket edileceği vurgusu içeren “iyi bir ekibiz” cümlesidir. Yarışmacılardan bazıları ise karşı tarafın güvenini kazanmak için –para/ödül kazanmaktan ziyade- “eğlenmek için geldik” vurgusu yapmıştır. Bir kısım yarışmacı ise “tecrübeli”(13 kez) ya da okumaya/araştırmaya/öğrenmeye meraklı (12 kez) olduğunu ve bu nedenle güvenilir biri olduğunu ifade ederek partnerinde güven duygusu yaratmaya çalışmıştır. Kimi yarışmacılar ise yapmakta oldukları meslekleri (10 kez) itibari ile güvenilir insanlar olduklarını söyleyerek güven telkin etmeyi denemişlerdir.

Güven Telkin Eden Söylemler			
Dini		Dini Olmayan	
İnşallah	36	Bana güven	138
Allah	12	Birlikte kazanacağız	45
Hayırlısı	12	Risk almayı severim	32
Vallahi	7	İyi bir ekibiz	28
Helâl	5	Eğlenmek için geldik	14
Nasip	3	Tecrübeliyim	13
		Meraklıyım (Okumayı, araştırmayı severim)	12
		Meslek	10
TOPLAM: 75		TOPLAM:292	
Güven Telkin Eden Söylemlerin Toplamı: 367			

Yarışmacılar, partnerlerinin güvenini kazanmak için zaman zaman dini kaynaklı kelimelere de başvurmuşlardır. Din, güvenin oluşması için temel bağlayıcı olgulardan biri gibi görünmektedir. Din sadece inanma konusunda değil, bireyleri bir araya getirme ve bir arada tutma işlevi ile de sosyal dayanışmayı arttırdığı gibi güven ilişkisini de güçlendirmektedir (Giddens, 2008, s. 585). Yukarıdaki tabloda da gösterildiği gibi toplamda 75 kez dini referanslı kelime kullanılmıştır. En çok kullanılan dini referanslı kelimeler ise inşallah, Allah ve hayırlısıdır. Örneğin yarışmacılardan Aytuğ, partnerine ortağım demiş, ardından söylediği kelimeyi hayra yorarak şunları ifade etmiştir: “Ortağım dedim. Allah söyledi. Valla Allah söyledi.” Yarışmacılardan Adem: “Bu güveni sonuna kadar götürmek önemli olan, inşallah

bunu başarmak ikimize de nasip olur.” demiştir. Bir başka yarışmacı Burak, soruyu yanlış cevapladığı için partnerine: “Hakkımı helâl et” demiştir.

4.2. Nitel İçerik Çözümlemesine İlişkin Bulgular

4.2.1. “Bireyciliğin” Gölgesinde Partner Olmak

Mevcut koşullarda birey, yaşamın içindeki tüm fraksiyonlarda, kültürel kimliklerinden geçim tarzlarına, kamusal ya da özel alanda kendilerini ifade ediş şekillerine kadar bariz bir kaygı ve güvensizlik çatısı altında yaşar (Bauman, 2011, s. 141-142). Yaşamın hemen hemen her alanında daimi bir rekabet söz konusudur ve rekabet, stres kaynağıdır. Sennett (2009), bir şirket örneği üzerinden belirsizliğin neden olduğu kaygı ve stres durumlarını inceler. Ona göre hep kazançlı olanlar, piyasa içinde risk faktörünü de arttırır yani bir şirket içinde çalışan ile iş arkadaşı arasındaki ilişkide, birinin çeşitli sebeplerden verimli çalışmaması diğerinin lehine işlemektedir. Bu işleyiş, bireyi iş arkadaşından daha çok kazanmaya teşvik ettiği gibi, ilişki düzeyini de sadece yapılan işlemler seviyesine indirgeyerek hem eşitsizliği hem de bireyselleşmeyi pekiştirir. İş yaşamındaki eşitsizlik ve bireyselleşme toplumsal alana ve ilişkilere de siner ve bireyselleşme, yaşamın içinde pratiklerle kendini gösterir (Bauman, 2011, s. 61).

Çözümlemeye tabi tutulan *Güven Bana* programında da birbirini öncesinde tanımayan fakat yarışmaya partner olarak katılan yarışmacıların nasıl kolektiviteden uzaklaştığı ve bireysel arzu, istek, haz, korku ve endişelerinin pençesine düştükleri gözler önüne serilir. Zira yarışmanın başında birlikte hareket etmeye ve yarışmanın sonuna kadar birlikte gitmeye dair vurguları ve inançları daha yüksekken yarışmanın ilerleyen aşamalarında, algılanan “risk” ile yarışmacılarda, “güvensizlik” hissi ve kendini “garantiye alma” arzusu belirir. “Risk argümanının asıl itici gücü, geleceğin öngörülen tehlikeleri” (Beck, 2011, s. 45) karşısında yarışmacılar, birbirlerine olan güven duygusunu kaybederek parayı tek başlarına almayı tercih ederler. Çünkü yanlış cevapların artmasıyla elenme ve para ödülü alamadan yarışmadan ayrılma riski de görünür hale gelir. Zira 8. bölüm yarışmacılarından Emir ve Sezen de ödülü paylaşmadan yarışmayı bitirirler. Emir yarışmanın başında: “Güvenilir biriyim ancak iki yanlış yaparsak her şey yapabilirim” ifadesini- çünkü yarışmacı çiftlerinin üç yanlış cevap hakkı vardır ve dördüncü yanlış cevapta ise yarışmadan elenmektedirler- kullanır. Bu ifade, kaybetme riski

arttıkça kolektif ruhun kaybolduğu tezini destekler niteliktedir ve nitekim yarışmacı, butona basarak parayı tek başına alır.

Örneğin 11. bölüm yarışmacılarından Muhsin, partneri Gülistan'a her karşılaşmalarında güven vermek için "Ben parayı değil, yarışmayı seviyorum", " Türk halkına sözüne güvenilir iki insan görüntüsü verelim" gibi cümleler kurar. Hatta 15. soruda son kez karşı karşıya geldiklerinde Muhsin ve Gülistan butona basmayacaklarına dair birbirlerine söz verir ve Muhsin, partneri Gülistan için şöyle der: "Bir güvenlik abidesi olarak duruyor karşımda." Kendisi ile ilgili olarak da "ben basmayacağım dedikten sonra basmam, bitti o iş" der. Fakat Muhsin, 15. soruya gelince parayı tek başına almak için butona basar. Sonrasında ise bireysel hareket etmiş olmasının 'anormal' bir durum olmadığını şu sözlerle açıklamaya çalışır: " Bir oyun oynuyoruz, oyunun kurallarına aykırı bir şey yaptığımı sanmıyorum". Yani Muhsin, risk olarak algılanan kaybetme ihtimâline karşı, o an başına gelebilecek "en kötüyü önlemek" (Beck, 2011, s. 71) için bireysel davranır.

5. bölümde son kez ailelerinin yanına giden yarışmacılardan biri olan Aleyna, "kaybetmek istemiyorum" der. Çünkü yanlış cevap verme hakları kalmamıştır ve risk almaktan korkar. Kaybetme korkusu, partneri ile birlikte hareket etme ve ortak karar alma duygusunun önüne geçer. Yarışmacıların yakınları da kendi yarışmacılarına, sıklıkla bireysel davranmalarını yönünde telkinde bulunur. 7.bölüm yarışmacılarından Ferdi ve Furkan'ın son yüzleşmeleridir ve yanlış cevap hakları da yoktur. Ferdi'nin yakınları: "Bu bir yarışma, sen almazsan o alacak, duygunu karıştırmayacaksın buna" diyerek tamamen kendini düşünmesi gerektiğini, aksi takdirde kaybedenin kendisi olacağını ifade ederler ve Ferdi, butona basar ve parayı tek başına alır. Bir diğer yarışmacı Volkan ise cevap verilen soruya "ben bildim" diyerek ekip olma bilincinden uzaklaşır. Ayrıca yarışmacılar, yanlış verilen cevaplardan sıklıkla partnerini sorumlu tutar. Örneğin, yanlış cevap sonucunda yarışmacılardan biri "Ben aslında a ve b şıkları arasında da gidip gelmiştim" diyerek- ki söylediği şıklardan biri doğru cevaptır- yanlış cevabın sorumlusu olarak partnerini gösterir. Görüldüğü gibi yarışmacılar, partner olmanın dışında bireysel bir tavır sergilemektedir. Bir soruya verdikleri yanlış cevaptan ötürü birbirlerini suçlamaları ve başarısızlığı tek kişiye atfetmelerine rağmen yarışmaya devam etmek için partner olmaya devam etmek zorundadırlar.

Esnek kapitalizmin yarattığı risk ve belirsizlik, bireyciliğin ortaya çıkmasında ve günümüz kapitalizminin en önemli anlatısı haline gelmesinde önemli bir konum işgal eder.

Belirsizliğin gölgesinde birey, kolektiviteden koparılır ve bireysel dertlerin, kaygıların, umutların, hazların ve tüketimin içine itilir. İçinde hiçbir kararlı, kalıcı unsurun bulunmadığı toplumsal atmosfer, bireye ve nihai noktada toplumun geneline sirayet eder. Bu bağlamda söz konusu programda, kolektiviteden koparılarak bireyciliğin pençesine itilmiş günümüz insanından yani yarışmacılardan, mevcut sistemin hâkim anlatısı haline gelmiş bireyciliğin gölgesinde partner olarak hareket etmeleri beklenir. Ortak hareket edemeyişleri, bireyci eylemleri seyirlik hale getirilerek ortak hareket edememe noktasında bireyler suçlanır ve yargılanır. Ayrıca, ortak hareket etmeyi başaran tek yarışmacı çifti Serhan ve Tacınur da ‘güvensizlik ortamında’ hâlâ insanlara olan güvenlerini kaybetmedikleri için, takdir edilir ve yüceltilirler. Sunucu bu durumu, köpeğinden oğlum diye bahseden Serhan ile ‘dört tane kedi annesiyim’ diye kendini tanıtan Tacınur’un, hayvan sever olmaları ile ilişkilendirir ve ‘Hayvan sevmeyen, insan sevemez. Almanızı tavsiye ederim. Bu da insan kişiliğine çok faydası olan bir yaşam tarzı. Bence bunun da etkisi oldu’ der. Sonrasında ise kamera sunucuyu yakın plan çekimle gösterir, bunun anlamı sunucunun, izleyicilerin payına düşeni söyleyecek olmasıdır: ‘Hayatta ne yaşarsanız yaşayın siz kendinize güvenin ve güven duygunuzu kaybetmeyin’.

4.2.2. Ahlâkın Seyirlik Hâli

Esneklik ve belirsizliğin gölgesinde her şey giderek daha değişken, parçalı ve bütünlükten yoksun hale geldi. Söz konusu parçalanma ve bütünlüğün yitimi, ahlâkî olanı da buharlaştırdı. Esnek kapitalizmin iş etiği ve iş görme pratiği, her işletmeyi daha hızlı ve daha fazla kâr elde etmek üzere, kendi etik ölçülerini oluşturmaya sevk etti. Çalışma yaşamında her işletmenin kendi çıkarları doğrultusunda oluşturduğu etik ise toplumun bütüncül etik ölçülerini aşındırdı. Çalışma yaşamında belirsizliğin gölgesinde, sürekli rekabet eden ve işini kaybetmemek için çok daha fazla çalışan/çalayan birey, hem iş yerinde hem de gündelik hayatında duygu/his yitiminin eşlik ettiği ve bütüncül ahlâktan bağımsız bir şekilde giderek daha benmerkezci, yapay, ikircikli, hesaplı/kitaplı davranmaya başladı. İşte, iş yapma pratiklerinde kök bulan gelip geçicilik ve belirsizlik ile birlikte kararlı, istikrarlı kişilik yapıları da buharlaştı. Tüm kalıcı unsurlarla birlikte bireyde var olan ya da olması gereken doğru/yanlış, iyi/kötü gibi ahlaki değerler de bir bir silikleşti. Artık ahlâk, toplumsallık bağlamında algılanan bir yapı olmaktan çıktı ve bireyin içinde bulunduğu sınırlı bağlam ve koşullarda geçerliliği olan bir yapıya dönüştü. Bireysel varlığı garanti ve emniyete almak için bütüncül ahlâktan araçsal ahlâka doğru evrilme oldu (Aytaç & İlhan, 2008).

Bütüncül bir ahlâkın varlığını tehdit eden belirsizlik ve yarattığı güvensizlik duygusunun çıktısı/ürünü olarak değerlendirilebilecek olan araçsal ahlâk, çözümlenmeye tabi tutulan yarışma programında seyirlik hale getirilmektedir. Yarışmanın 8. bölümünde yarışan ve hemşire olan Meryem, butona basarak ödülü tek başına alır. Devamında şöyle bir açıklama yapar: “Kötü anılmak istemiyorum ama Müge Hanım, benim de iki tane oğlum var, onları iyi şartlarda yaşatmak istiyorum. Kendimi de ödüllendirmek istiyorum. ... özür dilemekten başka yapabileceğim bir şey yok”. Kendilerini, sevdiklerini ve onların geleceklerini düşünmek zorunda olduklarını gerekçe göstererek butona basan yarışmacıya Müge Anlı’nın bakışları bir şeyler anlatıyor olacak ki Meryem: “Ne olur öyle kızgın bakmayın” olur. Ortağı da hayal kırıklığına uğradığını ve sonuna kadar gitme sözü vermiş olmasına rağmen sözünde durmadığı için epeyce veryansın eder ve ‘evimi taşıyacağım, senden çok benim paraya ihtiyacım vardı ama basmadım’ der. Tıpkı sunucu ve ortağı gibi stüdyodakiler de Meryem’in eylemini eleştirir, zira Meryem, arkasındaki seyircileri işaret ederek “arkadan da sesleri duyuyorum, biliyorum kızıyorlar ama herkes kendini düşünmek zorunda” der. Taraflardan gelen eleştiri ve suçlayıcı sözler ve tavırlar karşısında Meryem: “yüzüne bakamıyorum, bakmayacağım da” der, ortağı ise herkes tarafından onaylanan bir davranış sergilemenin haklı gururu ile “önemli olan bu benim için, para pul ne ki. İnsanların yüzüne bakabilmek en önemli ödül. ...güvendiğim için kaybettim, ne mutlu bana” cümlesini kurar ve stüdyodaki seyircilerin de alkışını alır.

10. bölümde İngilizce öğretmeni Hilâl ile özel güvenlik görevlisi olan Yankı yarışır. Hilâl’in yarışmanın başında kendini tanıtırken ilk kurduğu cümle “güvenilir biriyim. Zaten öğretmen olarak öğrencilerimin ve velilerimin güvenini kazanmak zorundayım” olur. Ancak henüz hiç yanlış cevapları yokken ve üç soru cevaplamışken ve kasada biriken ödül miktarı 12.000 lira iken butona basar ve ödülü alır. Hilâl öğretmen, “ahlâkî” açıdan eleştirileceğinden emindir ve hem suçluluk hem de heyecan ve utançla karışık kendini ifade etmeye çalışır. Sunucunun ilk tepkisi “aaaaaa, hakikaten benden de aaaaaa yani”, “niye bastın?” şeklinde şaşkınlık ifadesidir ve bu ifadenin devamında öyle bir bakış atar ki Hilâl’e, Hilâl: “en çok bu bakıştan korkuyordum” der. Hilâl’in butona basışını, hem sunucu hem stüdyodakiler hem de Yankı’nın yakınları eleştirir. Eleştirilerin odağı ise yaptığının, öğretmenlik mesleğine yakışmayışı üzerine kuruludur. Yankı’nın yakınlarından biri “gelecek nesillere nasıl şey olacak bu” der. Yankı’nın annesi ise ahlâkî olarak kazananın kendi kızı olduğunu “sen kazandın, anneciğim” diyerek ilân eder. Hilâl, her ne kadar son sözlerinde, stüdyodaki seyircilere “hiç şey

yapmayın yani, şu an mutluyum” dese de herkesin ona yönelen bakışlarından ve eleştirilerinden utanç duyduğu, hâl ve hareketlerinden okunmaktadır. Bir başka yarışmacı, ortağıyla yüzleşme öncesi butona basmayacağı konusunda sözleşir. Hatta “ayaklarını yere bas” diyerek rakip yarışmacının butona basmamasını garantilemek ister. Ancak yüzleşme başladıktan sonra kendisi butona basarak verdiği sözü tutmaz. Butona basan yarışmacı, sözünde durmayan ve yalan söyleyen bir kişi konumundadır artık. Burada partnerinin, “utanın bence, siz yalancısınız, beni kandırdınız!” şeklindeki ifadesi ile Müge Anlı’nın, “açıkçası şaşırımdı, söz veriyorum demek de bir ant değil midir?” yorumu, butona basan yarışmacının “ahlâkının” tartışılır hale geldiğinin kanıtı niteliğindedir.

Yarışmanın yayınlandığı dönemde, özellikle sosyal medyada en çok konuşulan yarışmacı çifti Avukat Burak ve Pazarcı Mevlüt’tür. Her iki yarışmacı da yarışma boyunca birbirine güven vermiş ve hatta Mevlüt, abisinin olmadığını ve Burak’ı abisi gibi sevdiğini söyler. Burak’ın eğitim durumu ve mesleğinden ötürü, Mevlüt sık sık sorulara cevap verilirken Burak’a güvenir. Ancak Pazarcı Mevlüt, “sözümü yemem” dese de yarışma boyunca abi diye hitap ettiği Burak’ı, yakınlarının da “evini düşün, Muhammet’i düşün, babanı düşün” gibi telkinleri neticesinde kazanılan ödülün mahrum bırakır ve butona basar. Butona basar fakat bir taraftan da çok üzülür, gözyaşlarını da tutamaz. Teselli yine Burak’tan gelir: “üzülme ya... keşke 88’lerde bassaydın da biraz daha fazla alsaydın” der. Kasada biriken ödül 88.500 lira iken Mevlüt, 45.000 lirada butona basar. Mevlüt ise “Bana gönül bağlama abi, sen bana kırıldın mı abi? ...bastım ama üzüldüm... Benim için söz namustur” der. Söz konusu yarışmacı çifti 13 bölüm yayınlanan ve 30 yarışmacı çiftinin içinde ödülü paylaşan yarışmacı çifti dışındaki tek istisnai örnektir. Mevlüt, butona basarak ödülü tek başına almış olsa da Mevlüt ve Burak’ı farklı kılan bir durum vardır. Çünkü bu yarışmanın sonunda butona basan pazarcı Mevlüt, ne Burak, ne sunucu ne de stüdyodakiler tarafından suçlanmaz ve eleştirilmez. Çünkü Avukat Burak, kasadaki bütün parayı Pazarcı Mevlüt alsın diye butona basmamıştır ve kendi isteği ile ödülü Mevlüt’e bırakmıştır. Zira Mevlüt: “Senin isteğinle bastım, beni kimse kötü tanımasın” diyerek, neden butona bastığını ve karşı tarafın rızasının olduğunu ifade eder. Bu kez, ahlâkî açıdan, butona basan Mevlüt suçlanmazken Burak’ın davranışı, iyiliği, ahlâkı yüceltilir. Örneklerle ortaya konulduğu gibi ahlâk/ahlaksızlık, iyilik/kötülük, doğruluk/ yanlışlık gibi normlar, toplumsal sorunlar olarak değil bireysel eğilimler olarak değerlendirilmektedir. Beck (2011, s. 153), son dönemlerde artış gösteren birtakım psikolojik iyileşme yöntemlerinin sebebini,

bireysel gibi gözükten problemlerin art alanında yatan yeni kapitalizmin köklerinden filizlendiğini ifade eder. Benzer şekilde araçsal hale gelen ahlâkın köklerinde de yeni kapitalizmin birbiri ile bağlantı üç unsuru yatar: Esneklik, belirsizlik ve güvensizlik.

SONUÇ

Kapitalist üretim biçimindeki değişimlerin, başta iş görme biçimleri ve çalışanların istihdam ve çalışma koşullarında olmak üzere toplumsal yaşam üzerinde önemli etkileri oldu. Katı üretim anlayışının hâkim olduğu dönemin de kendi içinde handikapları olmakla birlikte çalışanlar açısından uzun süreli istihdamın olduğu, çalışanların geleceğe dair belirli öngörülerinin bulunduğu ve bunlara paralel olarak toplumsal ilişkilerin de kalıcı ve istikrarlı olduğu bir evreden, üretimdeki esneklik ile birlikte her şeyin daha uçucu ve belirsiz hale geldiği bir evreye geçildi. Başta emeğin ve istihdamın içine düştüğü belirsizlik giderek toplumsal alanı da kuşattı. Gündelik hayatın işleyişine sinen belirsizlik bir taraftan bireyin karakterini olumsuz etkilerken diğer taraftan da toplumsal hayatın değer ve normlarını yerinden etti. Belirsizlik etrafında şekillenen ve insanların kendisini ve ailesini güvende hissetmedikleri, uzun vadeli planlar yapamadıkları, geleceğe dair kestirimde bulunamadıkları, hem iş ortamında hem de gündelik hayatta diğer insanlarla uzun süreli etkileşimde bulunamadıkları bir ortamda, yani “güvenli olmayan bir dünyada güvenlik arayışında” (Bauman, 2016) buldukları bir ortamda, kendileri ve aileleri için buldukları ya da geliştirdikleri güvenlik stratejileri de giderek bireysel hale geldi. Ancak medya içeriklerine bakıldığında ekonomik, toplumsal ve kültürel arka planın yok sayılarak ‘güvenlik arayışındaki’ bireyin suçlandığı ya da hedef alındığı görülmektedir. Yayınlandığı dönemde ses getiren yapımlardan biri olan *Güven Bana* yarışma programı da bu içeriklerden biridir.

Çalışmada, ‘güven/güvensizlik’, ‘ahlâk/ahlâksızlık’ olgularının ve bunun gündelik hayattaki yansımalarının bireysel değil ekonomik ve kültürel arka planı bulunan toplumsal bir mesele ve hatta bir sonuç olduğu, *Güven Bana* yarışma programı örneği üzerinden tartışılmaya çalışılmıştır. Çalışmada öncelikle nicel içerik çözümlemesi yapılmış ve yarışmaya katılan 30 yarışmacı çiftinden sadece bir yarışmacı çiftinin birbirine güvenerek yarışmanın sonuna kadar birlikte devam edip ödülü paylaştıkları, yarışmacıların birbirlerinin güvenini kazanmak için sıklıkla dini ve dini olmayan ifadeler kullandıkları, yarışmacı yakınlarının (karşı taraftaki yarışmacıya güvenmeyerek) çoğu zaman kendi yarışmacılarını korumaya aldıkları, butona

basarak ödülü tek başına alan yarışmacıların hem partnerleri hem de yarışmanın sunucusu tarafından sıklıkla olumsuz tanımlamalarla nitelendirildikleri nicel olarak ortaya konulmuştur. Nicel bulgulardan hareketle, çalışmanın amaçları doğrultusunda nitel çözümleme için iki tema oluşturulmuştur. ‘Bireyciliğin gölgesinde partner olmak’ başlıklı ilk temada, içinde bulunulan koşullarda giderek daha bireysel hale gelen ve kendini önceleyen insanlardan birlikte hareket etmelerinin istenerek nasıl ortak hareket edemediklerinin seyirlik hale getirildiği ve sebep olarak da bireyin kendisinin gösterildiği ortaya konulmuştur. İkinci temada ise butona basarak para ödülünü tek başına kazanan yarışmacıların ahlâkının, toplumsal bağlam ve koşullardan bağımsız bir şekilde, bireysel bir sorun olarak sunulduğu serimlenmiştir.

Günümüz insanının mücadelesi belirsizliklerdir ve gündelik hayatı tamamen kuşatan kalıcı belirsizlikler karşısında insanlar, kendilerini güvende ve garantide hissetmek için bireysel stratejiler ekseninde hareket etmek durumunda bırakılmışlardır. Bu nedenle, çözümlenen yarışma üzerinden söyleyecek olursak, insanların birbirlerine olan güvensizliği, kendini garantiye/emniyete almak için partnerini yarı yolda bırakması ve bunun sonucunda o yarışmacıların ‘ahlâkının/ahlâksızlığının’ tartışılır hale getirilmesi, sebebin yok sayılarak sonuca odaklanmasıdır. Zira ortaya çıkan durum, esnek kapitalizmin yarattığı belirsizlik ve risk ortamının bir sonucudur. Bireysel itkilerin ön plana çıkarılarak ahlâkın sürgün edilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

In the fordist phase of capitalist production, which is defined by rigidity, everything used to be long-term, and employees used to know what they were doing, for how long they had to work, and in this sense, they did not use to worry about the future. In the new phase of capitalism, which marked the post-Fordist production, flexibility has replaced rigidity. Flexibility, which plays a dominant role in new capitalism, has significantly influenced social life, especially the way people work, the employment of workers and working conditions. The flexibility that started with the flexibility of the capital markets, mode of production, production tools and environments, which emerged as a result of the design of government policies in line with the interests of capitalists, has brought about the flexibility of labor, unstable employment, insecurity, risk and uncertainty. The uncertainty that comes with the flexibility of labor and employment has made it difficult for the individual to start a holistic life in which he can plan

the future. The uncertainty, both in the workplace and in the social sphere, and fear and anxiety of losing caused by the uncertainty, have weakened ties of trust and loyalty. Uncertainty, that has been a part of everyday life, not only has affected the character of the individual negatively, but also undermined the values and norms of social life.

However, in the current system, the negative impact of the change, which has occurred in the process of working and labor with flexible production mode, on the society in general and on the individual in private has been ignored and the individual has been held responsible for deterioration. The same attitude is dominant in the mass media content that reproduces the existing ideology and works to make it permanent. When evaluated in terms of mass communication contents, the most remarkable and striking example of this attitude in recent years is the quiz show named Trust Me, which was published in ATV channel in 13 episodes in 2019. In the program, which was popular both in daily life and in social media when it was broadcast, the contestants, who received the monetary award without sharing it with others by pressing the button, were declared 'immoral', judged and blamed. However, this situation is too social to evaluate with individualistic perspective.

In the study, by examining Trust Me quiz show example it has been evaluated that 'trust/distrust' and 'morality/immorality' concepts and reflections of these concepts in daily life are not an individual but a social issue with an economic and cultural background, and even a result. In the study, firstly quantitative content analysis was conducted. Through this analysis, contestants' educational level, occupation of contestants, the fate of contestants, the reasons for participating in the contest, the amount of money won by contestants, the number of contestants under protection, justification of contestants for taking the money alone, partner opinion of contestants who takes the money alone, the recommendations given when contestants and their relatives/friends come together, the presenter's opinion of contestant who receives the monetary award alone, risk taking status of contestants, the words said by contestants to gain the trust of their opponents, and the frequency of religion-related words said by any contestant to gain the trust of the opponent were determined.

Out of 30 pairs of contestants contesting in 13 episodes, a pair of contestants continued together until the end of the contest and shared the prize by trusting each other. Other contestant pairs were either eliminated by not winning awards, or only one of the couples (because he did not trust the other party and pressed the button) won the award. It was determined that

contestants frequently uttered religious and non-religious expressions to gain each other's trust, contestants' relatives (not trusting the opponent on the opposite side) often protected their contestants, and the contestants who received the award alone by pressing the button were often addressed with unpleasant definitions by both their partners and the presenter of the programme.

After the quantitative content analysis, qualitative content analysis was made with two themes created in accordance with the purposes of the study. The first theme is titled "Becoming a partner in the shadow of individualism". Because, in the "Trust Me" program, which was analyzed earlier, it was demonstrated how the contestants, who did not know each other before but participated in the contest as a partner, fell into clutches of their individual desires, fears and worries by acting individually and moving away from partnership. With this theme, it was demonstrated how people, who become more and more individualized under the shadow of uncertainty and insecurity, could not act jointly, how the individuals were blamed and held responsible for individualism and how all these experiences were presented. In the second theme, titled 'presentation of morality, by emphasizing how the existing conditions undermined the holistic morality and changed into instrumental morality in order to guarantee individual existence, it was demonstrated that morality rather immorality of the contestants, who won the monetary award alone by pressing the button, was presented as an individual problem independent of the social context.

Flexibility, which has replaced the rigidity of organized capitalism and is presented as being softer and more humanistic, is a process in which capitalist exploitation continues in a new different form and new forms of control are implemented instead of strict bureaucratic rules. In this regard, flexibility in terms of employees is not freedom rather it means that employees are more exploited by companies in the name of maximum profit. As a matter of fact, in this new phase, although the workforce is supposedly equipped with more knowledge and skills and given more work and responsibility instead of limited specialization, job security and wages are left to the quality of the workforce. For this reason, today's people struggle with uncertainty and in the face of permanent uncertainties that completely surround everyday life, people are forced to act in line with individual strategies in order to feel safe and secure. Therefore, if we evaluate through analysis of the contest (Trust Me), people's distrust of each other, leaving their partner in the lurch to guarantee / secure themselves, and as a result, making the 'morality / immorality' of those testers a matter of debate, mean focusing on the result

and ignoring the reason. Because the emerging situation is a result of the uncertainty and risk environment created by flexible capitalism.

KAYNAKÇA

- Aytaç , Ö., & İlhan, S. (2008). Yeni kapitalizmin kaotik evreni: belirsizlik, sömürü ve ahlâki kriz. *9 Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 182-210.
- Bauman, Z. (2011). *Bireyselleşmiş toplum* (2 b.). (Y. Alogan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2016). *Cemaatler: güvenli olmayan bir dünyada güvenlik arayışı*. İstanbul: Say Yayınları.
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu, başka bir modernliğe doğru*. (K. Özdoğan, & B. Doğan, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Berelson, B. (1952). *Content analysis in communications research*. Glencoe.
- Furedi, F. (2001). *Korku kültürü: risk almanın riskleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Geray , H. (2004). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş-iletişim alanından örneklerle*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi: kuramsal ve pratik bilgiler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Harvey, D. (1993). Esneklik: tehdit mi yoksa fırsat mı? (A. Kurtoğlu, Dü.) *Toplum ve Bilim*(56-61), 83-92.
- Harvey, D. (2006). *Postmodernliğin durumu*. (S. Savran, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- İlhan , S., & Yılmaz , M. (2017). Güvencesizliğin bireysel-toplumsal yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1774-1793.
- İlhan, S. (2007). Yeni kapitalizmin karanlık yüzü: insanlık ve ahlâkîlik söylemlerinin sahiciliği üzerine. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 283-306.
- Leadbeater, C. (1995). İktidar kişiye. S. Hall, & M. Jacques içinde, *Yeni Zamanlar* (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lyon, D. (1997). *Elektronik göz: gözetim toplumunun yükselişi*. (D. Hattatoğlu, Çev.) İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş: nitel düşünce için bir rehber*. (A. Gümüş, & M. Durgun, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Ritzer, G. (1998). *Toplumun mcdonaldlaştırılması*. (Ş. Kaya, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Sennett, R. (2009). *Yeni kapitalizmin kültürü*. (A. Onacak, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2016). *Karakter aşınması: yeni kapitalizmde işin kişilik üzerindeki etkileri*. (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Standing, G. (2014). *Prekarya: yeni tehlikeli sınıf*. (E. Bulut, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sweezy, P., & Baran, P. (2017). *Tekelci sermaye*. (G. Akalın, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Wimmer, R., & Dominick, J. (2007). İçerik çözümlemesi. G. Şendur Atabek, & Ü. Atabek içinde, *Medya Metinlerini Çözümlemek*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Yaylagül, L. (2004). *Yarışma programları medya ve kültür emperyalizmi bir kültür emperyalizmi aracı olarak yarışma programları: kim 500 milyar ister örneği*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.